

25 november 2020

Warmtenet Loppersum en Regeling aardgasvrij wonen Gemeente Loppersum Verslag reflectieve monitor

Een belangrijk doel van het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) is leren. Het programma voert daartoe jaarlijks een reflectieve monitor uit. In het najaar van 2020 vond hiervan de tweede ronde plaats. Dit gebeurde door middel van een gesprek van 1,5 uur met de gemeentelijke projectleider(s) van de proeftuin en de verantwoordelijke wethouder, eventueel, op initiatief van de gemeente, aangevuld met partners en/of projectmedewerkers. Dit is het verslag van het gesprek met de proeftuin binnen de gemeente Loppersum.

Stand van zaken

De proeftuin in Loppersum bestaat uit drie projecten. Ten eerste de realisatie van een warmtenet in Loppersum, ten tweede de subsidieregeling aardgasvrij wonen voor alle woningeigenaren in de gemeente en ten derde de realisatie en exploitatie van een demowoning duurzaamheid. De gemeente is tevreden over de voortgang van de projecten. Het is vallen en opstaan, en dat is ook waar de proeftuin voor bedoeld is. In het afgelopen jaar is het draagvlak voor de beoogde biomassa centrale weggevallen. De gemeente moest op zoek naar een andere warmtebron, dat wordt vooralsnog groene elektriciteit. Er ligt nu een businesscase voor het warmtenet en de volgende stap is het inrichten van de governance. De gemeente zal de governance inrichten in samenwerking met de Lopster energie coöperatie en Enpuls. De optie dat bewoners deels eigenaar worden is ook open. De subsidieregeling is goed ingericht en de eerste 10-15 woningen zijn aardgasvrij. De demowoning is geopend en met enthousiasme ontvangen. Bezoekers kunnen op afspraak (ivm Corona) langskomen. De woning wordt ook gebruikt als clubhuis voor de lokale energicoöperaties. Binnenkort wordt Loppersum onderdeel van gemeente Eemsdelta. De fusiegemeenten (Delfzijl, Appingedam en Loppersum) hebben alle drie een proeftuin en daarbij een andere aanpak gekozen. Het is interessant hoe dit in de fusiegemeente bij elkaar zal komen.

Geleerde lessen

Tijdens het gesprek zijn de volgende geleerde lessen ter sprake gekomen;

Lessen over bewonersparticipatie en -communicatie

- Grootste les van het project is dat het draait om communicatie en bewustwording. Daarbij is het keer op keer herhalen van de boodschap cruciaal.

- Loppersum is ervan overtuigd dat voor de realisatie van een aardgasvrije gebouwde omgeving een persoonlijke benadering erg belangrijk is. De projectleider is langs de deuren gegaan bij alle woningeigenaren die aangesloten worden op het warmtenet. De goede samenwerking met de Lopster energie coöperatie is eveneens onderdeel van het succes van de aanpak.
- De gemeente laat posters maken van 10 aardgasvrije woningen. Deze worden in de demowoning opgehangen. Het doel is om te laten zien dat er meerdere mogelijkheden zijn om aardgasvrij te worden. Er was direct succes. Eén van de posters is van een 2-onder-1-kap woning. De burens wilden direct ook hetzelfde toen ze de poster zagen.

Geleerde lessen over regierol gemeente

- De proeftuin is onderdeel van breed duurzaamheidsbeleid van de gemeente. Hier is ook elektrisch vervoer en ruimtelijk beleid voor kleinschalige wind- en zonne-energie onderdeel van. De gemeente vindt deze integrale benadering belangrijk omdat alle onderdelen elkaar versterken, dus ook de proeftuin. Voor de elektriciteitsvoorziening van de collectieve warmtepomp die het warmtenet gaat verwarmen, wordt plaatsing van een windmolen onderzocht.
- Loppersum heeft heel bewust gekozen om bepaalde mogelijk complexe juridische en governance vraagstukken voor zich uit te schuiven. Uitgangspunt is dat eerst duidelijk moet zijn wat de gewenste situatie wordt en daarbij een passende juridische en governance oplossing te vinden. Dit heeft ervoor gezorgd dat ze niet zijn verdrongen in onmogelijkheden.
- De gemeente is tot het inzicht gekomen dat er niet voor alle woningen en gebouwen één oplossing is. Voor sommige adressen, met name oudere woningen in slechte staat van onderhoud, is de stap naar aardgasvrij nu te groot. Hier wordt naar een tussenstap of zelfs sloop-nieuwbouw gekeken. Voor het warmtenet geldt hetzelfde. Doordat er niet langer draagvlak was voor de biomassacentrale is er nu naast wind ook naar inkoop van groene elektriciteit gekeken. Een tussenstap zou ook hybride (stoken op aardgas) kunnen zijn en later overstappen op een duurzame bron. Dankzij de proeftuinsonderdelen kan de stap naar aardgasvrij in 1x gemaakt worden. De gemeente gaat groene elektriciteit inkopen met certificaten van oorsprong. Als de windmolen gerealiseerd wordt, wordt het warmtenet nog groener en is er ook elektriciteit voor 500 woningen.
- Voor de gemeente is een duidelijke boodschap vanuit het Rijk over de doelstellingen van het klimaatakkoord en de weg er naartoe belangrijk als ondersteuning voor het lokale beleid. De gemeente vindt het belangrijk dat aardgasvrij wel het doel blijft anders zou de boodschap verzwakt worden en hybride wellicht de eindoplossing worden, zeker voor de industrie die grote lobby heeft.
- Als er wat gebeurt in Den Haag rondom het thema aardgasvrij dan krijg Loppersum vaak aandacht. Journalisten vragen meestal naar wat er mis is gegaan in plaats van wat er goed gaat. Dit geeft een vertekend beeld.
- De samenwerking met de gemeenten in de regio, met name Groningen stad, is heel waardevol en leerzaam.
- De gemeente heeft bewust gekozen om de versterkingsopgaven en aardgasvrij als aparte trajecten te zien. De versterkingsopgave duurt erg lang en door de trajecten los te knippen ontstaat er geen onnodige vertraging. Dit is een bewuste en goede keuze geweest. Er wordt wel een link gelegd waar nodig en mogelijk tussen beide trajecten. De voorwaarde is dat activiteiten makkelijk samen te voegen zijn.
- In het verleden heeft de gemeente ingezet op werkzaamheden die in treintjes of carroussels plaatsvinden. Dat doen ze niet meer. Als er één schakel wegvalt, valt alles stil. Daarmee verdwijnt dan ook het vertrouwen van bewoners. Om het vertrouwen van bewoners te houden moet je wat je belooft ook kunnen garanderen.

- Opschaalbaarheid van het warmtenet is haalbaar omdat de warmtevraag groter wordt bij aansluiting van nieuwe woningen. Tegelijk kan de warmtevraag van de aangesloten woningen lager worden door besparende maatregelen. Zo hoeft de capaciteit van de warmtebron niet direct uitgebreid te worden. Woonlastenneutraliteit voor elke woning lijkt daarbij lastig. Daarom wil de gemeente het warmtenet in eigen handen houden en financieren met een revolverend karakter.

Geleerde lessen over het warmtenet

- De gemeente heeft de businesscase zo opgezet dat je af kan pellen wat de beste oplossing is: in 1x aardgasvrij of in stappen. Deze wil ze graag delen met andere gemeenten.
- De ontwikkeling van het warmtenet is een traject geweest waarbij gestart is met vier utiliteitsgebouwen en tien woningen. De scope is inmiddels, deels op verzoek van woningeigenaren van monumentale woningen, uitgebreid naar 70-80 woningen. De businesscase is haalbaar omdat de utiliteitsgebouwen een hoge warmtevraag hebben en ook de woningen bovengemiddeld veel energie gebruiken.
- Na het afvallen van biomassa is ook zonthermie en een collectieve lucht-water warmtepomp onderzocht. Beide bleken te duur voor een rendabele businesscase. Voor de benodigde windmolen van 6 meter hoog en 800kW is een draagvlak-enquête gehouden onder bewoners. Er was 80% respons. 75% van de inwoners vindt duurzaamheid belangrijk en wil graag aardgasvrij worden. Een windmolen in de buurt is ook acceptabel. Enkele bewoners kunnen zich hier niet in vinden. De windmolen is niet van tafel, maar het kan nog jaren duren voordat die er is. De energie coöperatie gaat hiermee verder en de gemeente faciliteert.
- Om het warmtenet straks te kunnen uitbreiden is het belangrijk om het nu goed te doen. Bewoners moeten echt tevreden zijn anders is opschaling minder kansrijk. Gemeente noemt de subsidie voor het warmtenet 'ontzorgen' en neemt aansluitkosten voor eigen rekening. De gemeente is daarnaast afhankelijk van goede pers, zowel landelijk als regionaal. Een negatief bericht in de media heeft grote invloed.
- Voor de opschaling van het warmtenet is het wenkend perspectief dat de woningen die als eerste zijn aangesloten verduurzamen en de warmtevraag zal dalen. De overcapaciteit op het warmtenet kan dan gebruikt worden voor uitbreiding.
- De gemeente start binnenkort met het onderzoeken of de woningen aangesloten kunnen worden op een midden temperatuur net van 70 graden. De CV-ketel wordt hierop ingesteld en de radiatoren worden waterzijdig ingeregeld. Daarmee wordt getest of woningen voldoende warmte krijgen. Als de aanvoertemperatuur voor een paar woningen niet genoeg is, zal er op woningniveau bekeken worden wat er aangepast moet worden. Het is niet rendabel om voor een paar woningen de temperatuur van het warmtenet te verhogen. In het uiterste geval zal een woning niet aangesloten kunnen worden.
- De opschaalbaarheid van het warmtenet is kostendekkend omdat de aangesloten woningen zichzelf terugbetalen. Het warmtenet in Loppersum is rendabel omdat er grootgebruikers op aangesloten worden. Woonlastenneutraliteit is ingewikkeld en volgens de gemeente nagenoeg onuitvoerbaar. Hier zou socialisering een oplossing kunnen zijn en er zullen nieuwe soorten nutsvoorziening ontstaan. De gemeente is verder van mening dat al het geld dat geïnvesteerd wordt in de energietransitie revolverend zou moeten zijn.
- De gemeente onderzoekt hoe het eigenaarschap van het warmtenet kan worden ingericht. Dit zal een samenwerking worden met de Lopster energie coöperatie en Enpuls krijgt waarschijnlijk ook een rol.

Geleerde lessen over subsidieregeling aardgasvrij wonen

- De subsidieregeling is alleen open voor woningen die aardgasvrij worden. De eerste stap is een uitgebreid advies. De eigen bijdrage is € 50. De basis is een warmteverliesberekening. Het creëert inzicht in waar het meeste besparing te halen is. Het blijkt dat dit handelingsperspectief geeft aan de eigenaren. Om subsidie te krijgen moet het plan aan een warmteverlieseis voldoen. De investeringskosten variëren van € 10.000 tot € 100.000. Alle eigenaren zijn blij met hun adviesrapport en verdiepen zich daardoor ook meer in de materie.
- Per woning wordt een terugverdientijd berekend. Bij woonlastenneutraal is een periode van 25 jaar geen uitzondering. Hierdoor is dit voor de meeste gevallen voorlopig dus niet haalbaar.
- Bijvangst van de regeling is dat er nu een aantal woningeigenaren zijn die in verband met de hoge kosten niet aardgasvrij worden maar wel stappen nemen tot. Ze plaatsen een hybride warmtepomp en nieuw glas/kozijnen en gebruiken andere subsidies daarvoor. Met deze maatregelen zijn ze voor grootste deel aardgasvrij en hebben alleen in de wintermaanden gas nodig. Het blijkt dat bewoners door het advies het perspectief krijgen op aardgasvrij, ze zelf de weg ernaartoe gaan uitstippelen, in 1x of in stappen. Er zijn nu 10-15 woningen aardgasvrij gemaakt met de subsidie.
- De gemeente heeft een traject opgezet waar bewoners doorheen gaan, van advies tot realisatie. Het is in deze keten belangrijk dat er goede verbinding is tussen de schakels. De adviseur moet de wensen van de bewoner goed begrijpen, vragen naar de manier van leven en vervolgens deze vertalen naar een energieconcept. De bewoner is vaak niet geïnteresseerd in techniek. De adviseur moet vervolgens ook weten welk type warmtepomp en kozijnen de installateur en aannemer kunnen leveren. Vervolgens moeten de aannemer en installateur begrijpen enzovoort. Als alle schakels in de keten zich alleen op zijn/haar eigen taak richt wordt het een fiasco. De gemeente heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld. Zij hebben een selectie gemaakt van aanbieders door ze goed te leren kennen. Lokale aanbieders werden als eerste benaderd. Bij het werk dat zij afleveren speelt sociale controle een rol. Zij wonen in het dorp en als er geen goed werk afgeleverd is wordt de installateur daarop aangekeken. Een traject zoals in Loppersum is volgens de gemeente goed landelijk opschaalbaar.

Reflectie op bijdrage PAW

- Loppersum vindt het heel prettig dat er in dit programma veel vrijheid bij de gemeente ligt. De middelen zijn in vertrouwen aan de gemeente toegekend en Loppersum voelt een grote verantwoordelijkheid om hier zorgvuldig mee om te gaan. Het jaarlijkse monitor gesprek voelt niet als verantwoording maar als partnersgesprek waaruit duidelijk wordt dat het PAW betrokken is en Loppersum wil ondersteunen. Voor de projectleider is de PAW-accounthouder erg toegankelijk.
- Het is een nadeel dat door Corona alle bijeenkomsten van het kennis- en leerprogramma digitaal worden. Het is prettiger om te netwerken als de bijeenkomsten fysiek zijn. De gemeentelijke projectleider waardeert de themasessies bijvoorbeeld over warmtewet 2.0.
- De projectleider heeft behoefte aan informatie over hoe het warmtenet organisatorisch in te richten. Een themasessie over de governance van warmtenetten is erg welkom.
- Loppersum heeft behoefte aan een bestuurlijk overleg en zou graag daarin de hobbels en valkuilen bespreken en hoe men daarmee is omgegaan en ook verder gegaan.